norden

Börn og ungmenni á Norðurlöndum

**– þverfagleg stefna
Norrænu ráðherranefndarinnar
2016–2022**

Börn og ungmenni á Norðurlöndum – þverfagleg stefna Norrænu ráðherranefndarinnar 2016–2022

ISBN 978-92-893-4598-9 (PRINT)

ISBN 978-92-893-4599-6 (PDF)

<http://dx.doi.org/10.6027/ANP2016-740>

ANP 2016:740

© Norræna ráðherranefndin 2016

Umbrot: María Hagerup

Myndskreytingar: Saadia Hussain

Prentun: Rosendahls

Upplag: 100

Leturgerð: Meta LF

Pappír: Munken Polar

Prentuð í Danmörku

Norræna ráðherranefndin styrkti útgáfu skýrslunnar. Efni skýrslunnar endurspeglar þó ekki endilega viðhorf eða tillögur Norrænu ráðherranefndarinnar.

www.norden.org/nordpub

Norrænt samstarf

Norræna samstarfið er eitt umfangsmesta svæðasamstarf í heiminum. Samstarfið nær til Danmerkur, Finnlands, Íslands, Noregs og Svíþjóðar auk Álandseyja, Færeyja og Grænlands.

Norræna samstarfið er pólitískt, efnahagslegt og menningarlegt og skiptir miklu í evrópsku og alþjóðlegu samstarfi. Í norrænu samstarfi er unnið að því að styrkja stöðu Norðurlanda í sterkri Evrópu.

Með *norrænu samstarfi* er unnið að því að efla norræna og svæðisbundna hagsmuni í alþjóðlegu umhverfi. Sameiginleg gildi landanna styrkja stöðu Norðurlanda og skipa þeim meðal þeirra svæða í heiminum þar sem nýsköpun og samkeppnishæfni er mest.

Norræna ráðherranefndin

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Sími (+45) 3396 0200

www.norden.org

Börn og ungmenni á Norðurlöndum

**– Þverfagleg stefna
Norrænu ráðherranefndarinnar
2016–2022**

Um þverfagleg stefnumótunarskjöl Norrænu ráðherranefndarinnar

Í þverfaglegum stefnumótunarskjölum Norrænu ráðherranefndarinnar er forgangsröðun tilgreind og metnaði lýst í málaflokkum sem ganga þvert á fagsviðin. Skjöl þessi eru sameiginlegur grunnur og áttaviti í starfi hinna ýmsu ráðherranefnda hvað viðvíkur umræddum málaflokkum.

Þverfagleg stefnumótunarskjöl eru stýrandi fyrir alla starfsemi ráðherra-nefndarinnar, en jafnframt ber að skoða þau í samhengi við önnur stefnu-mótunarskjöl á við framtíðarsýn í norrænu ríkisstjórnasamstarfi (Saman erum við öflugri), samstarfsáætlanir fagsviðanna og formennskuáætlanir landanna. Norrænu ráðherranefndinni ber jafnframt að samþætta sjónarmið jafnréttis og sjálfbærni allri sinni starfsemi. Sjá yfirlit yfir stefnumótunarskjöl ráðherranefn-darinnar hér á eftir:

Tafla: Yfirlit yfir stefnumótunarskjöl Norrænu ráðherranefndarinnar:

Stefnumótunarskjal	Markhópur	Gildistími
Framtíðarsýn samstarfsráðherranna	Norræna ráðherranefndin	Ótilgreindur
Þverfagleg stefna	Norræna ráðherranefndin	Allt að 6 ár
Samstarfsáætlun	Tiltekið svið	4 ár
Formennskuáætlun	Norræna ráðherranefndin	1 ár

Þverfaglegt stefnumótunarskjal hefst á formála þar sem tilgreind eru markmið og grundvöllur stefnunnar. Þar á eftir er greint frá þeim stefnumótandi aðgerðasviðum sem ráðgert er að vinna með á gildistíma stefnunnar, skipulagi þeirra og eftirfylgni með þeim.

Efnisyfirlit

Þverfagleg stefnumótun í málefnum barna og ungmenna á Norðurlöndum **8**

Markmið samstarfs um réttindi barna og stefnu í æskulýðsmálum á Norðurlöndum **9**

Stefnumótandi aðgerðasvið **13**

Öflugur stuðningur við börn og ungmenni í áhættuhópum og virkni þeirra í samfélaginu **13**

Áframhaldandi samstarf og stuðningur við borgaralegt samfélag **15**

Bætt miðlun þekkingar og aðgerðir til að þróa færni **17**

Skipulag Norrænu ráðherranefndarinnar **21**

Sameiginleg ábyrgð **21**

Ráðherranefndir með sérstaka ábyrgð **21**

Norræna barna- og ungmennanefndin (NORDBUK) **23**

Eftirfylgni og skýrslugjöf **24**

Þverfagleg stefnumótun í málefnum barna og ungmenna á Norðurlöndum

Norrænu samstarfsráðherrarnir samþykktu stefnu þessa þann 11. febrúar 2016. Fylgst verður með framgangi stefnunnar annað hvert ár og hún metin í heild sinni fyrir árslok 2022.

Norðurlönd eiga að vera besti staður í heimi fyrir börn og ungmenni.

Þannig er framtíðarsýnin í starfi Norrænu ráðherranefndarinnar fyrir og með börnum og ungmennum, auk almennrar framtíðarsýnar ráðherranefndarinnar, „Saman erum við öflugri“, sem norrænu samstarfsráðherrarnir (MR–SAM) hafa samþykkt og byggist á hugmyndum um norrænt samstarf sem er „án stjórnsýsluhindrana, nýskapandi, sýnilegt og opið“.

Börn og ungmenni eru markhópar sem njóta forgangs hjá Norrænu ráðherranefndinni. Ráðherranefndin skilgreinir markhópin sem öll börn og ungmenni á aldrinum 0–25 ára. Samkvæmt Barnasáttmála SP er þar átt við stúlkur, drengi og börn, sem samsama sig ekki neinu kyni og eru yngri en 18 ára, en einnig ungar konur, karla og transfólk undir 25 ára aldri. Þar sem ekki eru skýr mörk á milli ungra og fullorðinna geta aðgerðir miðast við ólíka markhópa og jafnvel einstaklinga sem náð hafa 25 ára aldri. Í stefnu þessari eru hugtökin börn og ungmenni oft notuð sem samheiti. Mikilvægt er að hafa hugfast að ekki eru öll börn og ungmenni eins. Sjálfsmynd þeirra, reynsla og aðstæður eru mismunandi og ber Norrænu ráðherranefndinni að taka tillit til þess í öllu sínu starfi.

Norrænu ráðherranefndinni ber að vinna á grundvelli Barnasáttmála SP með því að standa vörð um og efla réttindi barna og ungmenna og gefa þeim kost á að nýta réttindi sín og taka virkan þátt í samfélaginu. Í því felst að öll börn og ungmenni á Norðurlöndum eigi rétt á góðum lífsskjörum og geti látið að sér kveða óháð kyni, kynvitund eða kyngervi, þjóðernisuppruna, trú eða annarri lífsskoðun, fötlun, kynhneigð og aldri. Öll börn og ungmenni eigi rétt á félagslegu og efnahagslegu öryggi, andlegu og líkamlegu hreysti, frístundum og menningu, samsemd og tungumáli auk tækifæra til menntunar og þroska. Öllum börnum og ungmennum gefist kostur á að hafa áhrif á líf sitt sem og nærumhverfi og samfélagið almennt.

Á þessu grundvallast starf Norrænu ráðherranefndarinnar að málefnum barna og ungmenna. Vellíðan barna og ungmenna og tækifæri þeirra til að njóta réttar síns er forsendan fyrir því að Norðurlöndin haldi áfram að þróast. Því ber ráðherranefndinni að starfa út frá þeirri nálgun að öll börn og ungmenni skipti máli hér og nú, ekki bara í framtíðinni. Í því starfi er einnig mikilvægt að samþætta sjónarmið jafnréttis og sjálfbærni. Norrænu ráðherranefndinni ber að stuðla að því að Norðurlöndin verði leiðandi og hafi forystu um mótun samfélags sem gefur svigrúm fyrir réttindi og ólík sjónarmið barna og ungmenna og hafi þannig áhrif á samfélagsþróunina.

Almenn markmið stefnunnar eru að (1) ráðherranefndin í heild sinni leggi sig meira fram við að flétta réttindi barna og ungmenna inn í starf sitt þannig að betur verði hugað að og hlustað á það sem börn og ungmenni hafa að segja. Jafnframt að (2) Norræna ráðherranefndin beini í auknum mæli sjónum að þeim þremur stefnumótandi aðgerðasviðum sem samkvæmt stefnu þessari eru mikilvægust í starfinu fram til ársins 2022.

Við gerð samstarfsáætlana fagsviðanna ber að íhuga að flétta stefnu í málefnum barna og ungmenna inn í starfið, einnig hin stefnumótandi aðgerðasvið.

Markmið samstarfs um réttindi barna og stefnu í æskulýðsmálum á Norðurlöndum

Með því að halda áfram nánun norrænu samstarfi um málefni barna og ungmenna næst betri árangur en ef löndin starfa hvert í sínu horni. Aðstæður barna og ungmenna mótast að miklu leyti af fjölskyldum þeirra og hvar á Norðurlöndum þau búa og alast upp. Því er mikilvægt að hafa staðbundnar og svæðisbundnar áherslur í samstarfinu. Réttindi barna og stefna í æskulýðsmálum varða og ráðast einnig af fleiri en einu fagsviði og því er oft þörf á samvinnu ólíkra geira í samfélaginu.

Norrænt samstarf um réttindi barna og stefnu í æskulýðsmálum miðar að því að skapa þekkingu og dýpka samstarf norrænu landanna, einnig Álandseyja, Færeyja og Grænlands. Samstarfið fer ekki eingöngu fram innan Norðurlanda heldur einnig í öðru alþjóðlegu samhengi, einkum við Eystrasaltsríkin og á Eystrasaltssvæðinu, í samstarfi um málefni norðurslóða og á Barentssvæðinu svo og á vettvangi Evrópuráðsins og Evrópusambandsins. Með því að gera börnum og ungmennum kleift að hittast, sækja hvert annað heim og leiða saman reynslu sína í verkefnavinnu og á ráðstefnum með þekkingaröflun, vinnuaðferðum og rannsóknnum getum við mótað saman stefnu og starfshætti, sem geta gert Norðurlönd að besta stað í heimi fyrir börn og ungmenni.

Stefnumótandi aðgerðasvið

Stefna þessi byggir á því að Norræna ráðherranefndin bæti við þekkingu sína á hinum ýmsu fagsviðum hvað varðar hagi og aðstæður barna og ungmenna og verði þannig betur í stakk búin til að flétta réttindi barna og stefnu í æskulýðsmálum inn í fagsviðin. Í stefnu þessari tilgreinir Norræna ráðherranefndin þrjú stefnumótandi aðgerðasvið.

Öflugur stuðningur við börn og ungmenni í áhættuhópum og virkni þeirra í samfélaginu

Norðurlöndin eru almennt séð góður staður fyrir börn og ungmenni að alast upp á, en sumum reynist erfiðara en öðrum að fóta sig í samfélaginu og njóta réttar síns. Því er afar mikilvægt að ráðherranefndin beiti sér fyrir því að börn og ungmenni sem standa höllum fæti verði tekin með í hópinn, að á þau verði hlustað og að þeim gefist tækifæri til að láta að sér kveða, ennfremur að áhrif ákvarðana sem varða börn og ungmenni verði greind út frá hagsmunum æskufólksins. Enn sem fyrr er þörf á starfi að og þekkingu á aðgerðum, sem stuðla að aukinni virkni og bættum kjörum barna og ungmenna og þar sem tekið er tillit til ólíkra aðstæðna þeirra.

Með því að auka almenna áherslu á viðkvæm börn og ungmenni í starfi Norrænu ráðherranefndarinnar getur hvert og eitt fagsvið sett þær aðgerðir í forgang sem þörf er talin á. Til dæmis getur verið um að ræða börn og ungmenni sem eru á flótta eða öðrum hrakningi, sem beitt eru ofbeldi eða misneytingu, sem búa við eða er hætt við líkamlegum eða andlegum kvillum, börn og ungmenni sem eru hvorki í vinnu né námi, sem fá ekki að njóta menningar eða eru í áhættuhópum á Netinu. Beina þarf sérstakri athygli að muni á kjörum stúlkna og drengja, ungra kvenna og karla og varnarleysi transfólks. Við reglulega eftirfylgni með stefnunni og þegar hún verður metin í heild sinni þarf að koma skýrt fram að ráðherranefndin hafi lagt áherslu á réttindi og kjör barna og ungmenna í áhættuhópum.

Áframhaldandi samstarf og stuðningur við borgaralegt samfélag

Á Norðurlöndum er hefð fyrir virkri þátttöku almennings í samfélaginu¹. Ýtt er undir virkni borgaralegs samfélags með því að veita fjárstuðning ýmist heima fyrir, á landsvísu eða úr norrænum sjóðum. Með því að deila reynslu milli landa geta börn og ungmenni eft starfsemi sína hvarvetna á Norðurlöndum, einnig á Álandseyjum, í Færeyjum og á Grænlandi. Þannig verður unga fólkið einnig betur í stakk búið til þess að tjá hugmyndir sínar og skoðanir. Fundarþörfin tekur með tímanum á sig nýjar myndir og form.

Borgaralegt samfélag er vettvangur sem gefur börnum og ungmennum tækifæri til að þroska sköpunarkraft sinn, framtakssemi og nýsköpunarhæfni. Því er mikilvægt að Norræna ráðherranefndin haldi áfram að styðja við þróun ýmis konar félagsstarfs barna og ungmenna og þátttöku í lýðræðisstarfi á Norðurlöndum miðað við ólíkar forsendur, þarfir og áhugamál þeirra.

Með áframhaldandi samstarfi og stuðningi Norrænu ráðherranefndarinnar við borgaralegt samfélag geta fagsviðin þróað samráð og samstarf við viðeigandi samtök og fundið leiðir til að vekja athygli á og nýta þá sérfræðipækkingu sem er að finna hjá samtökum almennings. Norrænu ráðherranefndinni ber að halda áfram að greiða fyrir samstarfi hins opinbera við samtök sem starfa fyrir og með börnum og ungmennum á Norðurlöndum.

Við reglulega eftirfylgni með stefnunni og þegar hún verður metin í heild sinni ber að draga skýrt fram að ráðherranefndin hafi vísitandi unnið með borgaralegu samfélagi og stutt það í starfi að málefnum barna og ungmenna.

1. Borgaralegt samfélag er breitt hugtak sem skilgreina má sem „Alls konar samtök fólks önnur en ríkið, markaðurinn eða heimilin/einstaklingar“. Einnig er hægt að tala um hugsjónasamtök, félagsstarfsemi, stofnanir, góðgerðarstofnanir, tengslanet eða félög og félagasamtök þar sem fólk myndar tengsl utan um sameiginleg markmið, hugsjónir eða áhugamál af einhverju tagi. Borgaralegt samfélag á Norðurlöndum (norræn samtök eða samstarfsnet) skipar mikilvægan sess hjá Norrænu ráðherranefndinni. Slík samtök eru helstu samstarfs- og samráðsaðilar Norrænu ráðherranefndarinnar.

Bætt miðlun þekkingar og aðgerðir til að þróa færni

Eigi Norræna ráðherranefndin að geta staðið vörð um réttindi og sjónarmið barna og ungmenna á hinum ýmsu fagsviðum er þörf á að auka þekkingu og færni. Því er mikilvægt að bæta starfshætti ráðherranefndarinnar enn frekar með það fyrir augum að nýta þá þekkingu sem þarf til að hin ýmsu fagsvið Norrænu ráðherranefndarinnar geti starfað með réttindi barna og stefnu í æskulýðsmálum að leiðarljósi.

Enn sem fyrr er þörf á að þróa færni og auka menntun í því hvernig flétta má sjónarmið og þekkingu barna og ungmenna inn í starfið og sýna jafnframt dæmi um hvernig það má gera. Slíka færni er oft að finna í borgaralegu samfélagi ungs fólks.

Ennfremur er þörf á menntun og þróun færni í að greina áhrif ákvarðana á börn og ungmenni með tilliti til þess hvað er barninu fyrir bestu. Áherslusviðið felst þannig í að þróa ferli, aðferðir og færni, og varpa einnig ljósi á hvernig ráðherranefndin háttar samstarfi sínu við aðrar alþjóðastofnanir um réttindi barna og stefnu í æskulýðsmálum.

Með því að bæta miðlun þekkingar og auka færni hjá Norrænu ráðherranefndinni geta fagsviðin átt þátt í að auka færni og þekkingu á því hvernig starfa má á þekkingargrunni að málefnum barna og ungmenna.

Við reglulega eftirfylgni með stefnunni og þegar hún verður metin í heild sinni ber að draga skýrt fram að ráðherranefndin stuðli sífellt að aukinni þekkingu.

Skipulag Norrænu ráðherranefndarinnar

Sameiginleg ábyrgð

Allt starf Norrænu ráðherranefndarinnar ber að miða við framtíðarsýn stefnu þessarar. Allri starfseminni fylgir einnig sú skylda að auka þekkingu sína á mismunandi aðstæðum barna og ungmenna á viðkomandi fagsviði og flétta sjónarmið réttinda barna og stefnu í æskulýðsmálum inn í starfið.

Samstarfsráðherrarnir (MR–SAM), og þar með einnig Norræna samstarfsnefndin (NSK), bera ábyrgð á því að samhæfa norrænt samstarf um málefni barna og ungmenna innan vébanda Norrænu ráðherranefndarinnar.

Ráðherranefndir með sérstaka ábyrgð

Ákveðin fagsvið Norrænu ráðherranefndarinnar eru sérlega mikilvæg fyrir líf barna og ungmenna og um leið fyrir starfið á hinum þremur stefnumótandi aðgerðasviðum stefnu þessarar. Þau fagsvið sem bera sérlega ábyrgð á því að sinna þessum sviðum eru:

- Vinnumál (MR-A)
- Jafnréttismál (MR-JÄM)
- Menning og fjölmiðlar (MR-K)
- Byggðastefna (MR-NER)
- Félags- og heilbrigðismál (MR-S)
- Menntamál, þar á meðal tungumálasamstarfið (MR-U)

Norræna barna- og ungmennanefndin (NORDBUK)

Norræna barna- og ungmennanefndin (NORDBUK) er ráðgjafar- og samhæfingar-aðili Norrænu ráðherranefndarinnar um norræna og alþjóðlega stefnumótun í málefnum barna og ungmenna. Starfsemi NORDBUK lýtur reglum nefndarinnar og stefnu þessari.

NORDBUK ber að aðstoða norrænu samstarfsráðherrana (MR-SAM) við innleiðingu, eftirfylgni og úttekt á stefnu þessari og markmiðum hennar.

NORDBUK ber að styðja fagráðherranefndirnar í því að starfa með réttindi barna og stefnu í æskulýðsmálum að leiðarljósi og greiða fyrir þverfaglegu samstarfi um málefni barna og ungmenna innan Norrænu ráðherranefndarinnar.

Eftirfylgni og skýrslugjöf

Til stuðnings við framkvæmd stefnunnar verður gerð innleiðingaráætlun sem NORDBUK hefur umsjón með. Ráðherranefndir sem bera sérstaka ábyrgð á stefnunni (MR–A, MR–JÄM, MR–K, MR–NER, MR–S og MR–U) setja sér markmið um aðgerðir á hinum þremur stefnumótandi aðgerðasviðum stefnunnar.

Markmiðunum verður fylgt eftir og þau tekin saman í heildarskýrslu sem lögð verður fyrir samstarfsráðherrana (MR–SAM) annað hvert ár um leið og öðru starfi ráðherranefndarinnar að réttindum barna og stefnu í æskulýðsmálum er fylgt eftir. Skýrslan verður fyrst afgreidd í NORDBUK en sú nefnd hefur umsjón með því að meta þróunina og leggja til breytingar fyrir samstarfsráðherrana.

Skýrsla um framvindu starfs Norrænu ráðherranefndarinnar að þessari stefnu verður lögð fyrir Norðurlandaráð æskunnar og Norðurlandaráð annað hvert ár.

Norðurlönd eiga að vera bestí staður í heimi fyrir börn og ungmenni

Þannig hljómar framtíðarsýn þverfaglegrar stefnu í málefnum barna og ungmenna á Norðurlöndum þar sem markhópur Norrænu ráðherranefndarinnar eru öll börn og ungmenni á aldrinum 0-25 ára.

Helsta markmið stefnunnar er að Norræna ráðherranefndin samþætti í auknum mæli sjónarmið réttinda barna og málefni ungmenna í starfi sínu og hugi þannig betur að og hlusti á það sem börn og ungmenni hafa fram að færa. Norræna ráðherranefndin leitast eftir því að vinna á grundvelli Barnasáttmála SP með því að standa vörð um og efla réttindi drengja og stúlkna, ungra kvenna og karla og gefa þeim kost á að nýta réttindi sín og taka virkan þátt í samfélaginu.

Velferð barna og ungmenna og tækifæri þeirra til að nýta réttindi sín eru forsenda fyrir sjálfbærri þróun á Norðurlöndum.

Norræna ráðherranefndin vill stuðla að því að Norðurlöndin verði leiðandi í mótun samfélags þar sem réttindi og ólík sjónarmið barna og ungmenna eru virt og þeim gefst kostur á að hafa áhrif á þróun samfélagsins

norden

Norræna ráðherranefndin

Ved Stranden 18
DK-1061 København K
www.norden.org

ANP 2016:740
ISBN 978-92-893-4598-9 (PRINT)
ISBN 978-92-893-4599-6 (PDF)